

РЕАБІЛІТАЦІЯ ІСТОРИЧНИХ ВИРОБНИЦТВ ЯК ШЛЯХ ДО ОХОРОНИ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИХ ПАМ'ЯТОК

Гарнік Т.М., канд. арх., доц.

Державний біотехнологічний університет

Звертається увага на малі історичні міста та сільські території з пам'ятками промислової архітектури. Питання їх охорони можуть бути успішно вирішені із запровадженням низки реабілітаційних механізмів, в основу яких закладено деякі позиції сучасного туристичного бізнесу.

Ключові слова: реабілітація, історичні виробництва, охорона, збереження, туристичний бізнес.

Актуальність теми зумовлена особливою увагою до потенційно цінних територій на яких збереглися пам'ятки промислової архітектури з традиційним виробництвом. Розташовано воно в визначених історико-культурних зонах (далі – ІКЗ) і потребує наукового осмислення, аналізу з точки зору політико-соціальної потреби суспільства в відбудовах промислових об'єктів.

Промислова архітектурна спадщина – найбільш вразлива, вона руйнується безконтрольно і у громадськості до неї, по великому рахунку, немає доступу (к. арх. Олексій Губанов) [1]. Можливо великий пласт промислової архітектури, який був у витоків становлення українського Донбасу, вже невідворотно втрачений з-за війни (рис. 1). І, все ж таки, практика останніх десятиліть демонструє чимало прикладів функціональної адаптації історичних будівель та пам'яткових комплексів в містах Європи та України. На жаль, не всі промислові споруди можливо повернути до минулого стану виробництва. У спорудах львівської газівні у 2010-х роках, зокрема в будівлі охолоджувальних установок діє ресторан, в будівлі регенерації влаштовано розважальний клуб "Gas Station", а в будинку адміністрації – банк. Частина будівель, у тому числі й котельня, не використовувалися і перебували у занедбаному стані і були знесені під нову житлову забудову (рис. 2, 3). Прикладом відродження виробництва може слугувати Рюкан–Нотодден – об'єкт промислової спадщини в Норвегії. Комплекс, окрім заводу з виробництва добрив, також включає гідроелектростанції, залізниця, лінії електропередачі, приміщення для розміщення робітників та соціальні установи в містах Нотодден та Рюкан [2], (рис. 4).

Рис. 1. Стара Краматорівка. Цегляний завод Едгара Адельмана, 1887 р.

Рис. 2. Загальний вигляд Львівської газівні в період між двома світовими війнами. Світлина з колекції І. Котлобулатової

Рис. 3. Газівня, Львів, 1858 р.

Рис. 4. Рюкан–Нотодден – діючий об'єкт промислової спадщини. Норвегія

Потребу в об'єктах промислового, а разом і туристичного характеру, змогли б надати сільські осередки в Україні з історико-архітектурною спадщиною (колишні панські садиби з низкою традиційних виробничих комплексів – винокурень, цукроварень, кінних заводів тощо), до яких спроможний дотягнутись бізнес (рис. 5). У нашій уяві заводи чи фабрики постають як якісь похмурі споруди з бетону чи цегли, позбавлені будь-яких стилістичних елементів. І цей момент радикально відрізняє нашу повсякденну громадську думку від, приміром, західної, в якій прийнято у спорудах вбачати той самий класицизм, модерн, авангард, конструктивізм, що і в палацах чи віллах [3, 4].

У контексті гуманітарного підходу, нами був проведений аналіз історико-архітектурних та історико-культурних осередків Черкаського регіону з метою включення їх в бізнесову систему. Було виявлено три мега простори (ІКЗ) з панівними компонентами історико-архітектурних пам'яток, які в разі включення механізмів ринку являтимуть собою домінуючий архітектурний потенціал (далі – АП), що здатен продовжити культурну спадковість та явити плацдарм для певних модернізацій та інновацій [5, 6].

Оскільки сучасна туристична індустрія є найбільш прибутковою і динамічною, тому не виключається взаємодія між трьома механізмами розвитку – наукою, просвітництвом та туризмом (ринком). Наприклад, діючих і не діючих цукрових заводів, що мають статус пам'яток на Черкащині, декілька. Деякі з них вже оточені міськими структурами і могли б в майбутньому перетворитися в будь-які виробничі або культурні центри (рис. 5). Або, наприклад, пам'ятка національного культурного надбання – садиба В.В. Голіциної в с. Козацькому Звенигородського р-ну Черкаської області, опинилася в складі домінуючого (в історико-культурному сенсі) мегапростору, у складі якого знаходяться видатні заповідники (національний заповідник «Могила Т.Г. Шевченка», державний історико-культурний заповідник «Батьківщина Т. Шевченка», Корсунь-Шевченківський історико-культурний заповідник).

Рис. 5. Створення заводу в селищі Шпола Звенигородського повіту Київської губернії почалося в 1851 р. Нині комбінат перетворений в Шполянський цукровий завод

Справа в тому, що садиба розташована поза межами заповідних зон і не має відповідної концепції до залучення у звичайні туристичні маршрути. В зв'язку з цим, пропонується повернення первісних функцій застосування. В першу чергу – кінному заводу та прилеглий до нього території, для відродження історичного та традиційного господарства (рис. 6). Ці заходи уможливають покращення не тільки фінансово-економічного стану села, району, а й головне – повернуть архітектурній пам'ятці її минулі первинні функції, відкриють шлях до утворення туристичного осередку, введенню певних комерційних стосунків (утворення туристичних сіл, використання спеціалізованими туристичними агенціями і фірмами присадибних комплексів, приватного житлового фонду) в контексті ІКЗ [7].

Рис. 6. Територія ІКЗ (F3: підзони 2.2, 3.3, 4.4, 5.5, 6.6): 3.1-3.4 – «Батьківщина Тараса Шевченка»; 4. Садиба Лопухіних (1787 р.); 4.1 – Михайлівська церква (1844 р.); 4.2 – меморіал «Корсунь-Шевченківська битва»; 5 – с. Козацьке, садиба В.В.Голіциної (18–19 ст.), кінний завод; 6 – Лебединський монастир (заснований у 18 ст.), дзвіниця (1833 р.); 7.1 – цукрозавод (1851 р.)

Список використаних джерел

1. Олексій Ладик. Дворянські маєтки, сільська хата, заводи: що зі старої архітектури досі можна побачити у Краматорську. <https://www.kramatorskpost.com/dvoryanski-majetki>
2. Рюкан–Нотодден. <https://uk.wikipedia.org/wiki>
3. Андрій Бондаренко, 18 серпня 2014. Промислова архітектура: важкий спадок індустріальної епохи чи культурна цінність? <https://varianty.lviv.ua/21391-promyslova-arkhitektura-vazhkyi-spadok-industrialnoi-epokhy-chy-kulturna-tsinnist>
4. Столітня історія Львівської газівні або сторінки із історії газифікації Львівщини. <https://photo-lviv.in.ua/stolitnia-istoriia-lvivskoi-hazivni-abo-storinky-iz-istorii-hazyfikatsii-lvivshchyny/>
5. Гарнік Т.М. Історична та географічна специфіка в аспекті формування історико-культурних зон на основі архітектурної спадщини

- Черкащини. Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті / Під заг. ред. Н.Є. Трегуб. – Харків: ХДАДМ, 2007. №4,5,6. – 290 с. – С. 32-38.
6. Гарнік Т.М. Архітектурний потенціал як соціальний та музейний продукт історико-культурних зон. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: Зб. наук. пр. / За ред. Даниленка В.Я. – Харків: ХДАДМ, 2008. – №2. – 156 с. – С. 33-41.
 7. ICOMOS Tourism Handbook for World Heritage Site Managers. – ICOMOS, 1993.